

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 794 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish.....	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxonada iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli.....	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari.....	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане.....	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari.....	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdiyevich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati.....	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari.....	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxonalar buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in Uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики.....	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari.....	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi.....	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish.....	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан.....	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjievna Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях.....	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market.....	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market.....	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari.....	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari.....	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран.....	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining o'рни va imkoniyatlari.....	443
O'raqov Bekzodbek Abdurayxon o'g'li	
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг.....	448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич	
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili.....	454
Toshpulatov Bobur Rasul o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish.....	458
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari.....	463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan.....	468
Sattarov R.A.	
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region.....	476
Daminova Barno Esanovna	
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli.....	480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari.....	485
Salimov Akmal Alimjonovich	
Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ilg'or xorij tajribalari.....	490
Shadiyev Alisher Xudoynazarovich	
Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilg'i-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari.....	496
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
O'zbekistonda uzumchilikning oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri: muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	502
Tursunov To'liqin Jo'raqulovich	
Tadbirkorlik faoliyatining resurs salohiyati va uni baholashning nazariy yondashuvlari.....	508
Salohiddinov Zuhridin Nuriddinjon o'g'li	
Yoshlar bandligini ta'minlashda mehnat migrasiyasining ahamiyati.....	514
Masharipov Farrux O'tkirovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va istiqbollari.....	521
Xasanova Mavjuda Ma'mirjonovna	
Korxonaning brend platformasini ishlab chiqishning o'ziga xos xususiyatlari.....	526
Sa'dulloev Habibullo Ibdullo o'g'li	
Sanoat korxonalarining biznes jarayonlarini raqamli transformatsiya qilishda ERP tizimlarining integratsiyalashuvi va boshqaruv samaradorligiga ta'siri.....	530
Islomjon Nurmukhammadov	
Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlanishini baholash.....	533
Ismoilova Savinoz Qahramon qizi	
Oliy ta'lim muassalari boshqaruviga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	540
Karimov Muzaffar Abdumalik o'g'li	
Soliq yig'iluvchanligini oshirishda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish istiqbollari.....	546
Tojibayev Farrux Baxtiyorovich	
Hisoblash mashinalari taraqqiyoti tarixi va uning raqamli iqtisodiyotda tutgan o'рни.....	552
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
Korxonalar moliyaviy barqarorligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va ularning xususiyatlari.....	561
Choriyrov Behruz Ilhom o'g'li, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Yashil texnologiyalar yordamida O'zbekiston hududlarida energiya tejamkorligi oshirish yo'llari.....	567
Norbekov Baxtiyor Suyunovich, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	

Tijorat banklarida kredit majburiyatlarining bajarilishini monitoring qilish va uni takomillashtirish yo'llari.....	572
To'xtayeva Go'zal Ilhom qizi, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Интеграция проектного менеджмента и обеспечения качества в цепочках поставок: кейс Узгидромета.....	577
Назарова Ирода Ибрагим кизи	
Kichik biznes subyektlarini raqamlashtirish orqali raqobatbardoshligini oshirish.....	583
Ermatov Akmaljon Adxamovich, Raximov Alisher Numanovich	
Концепция и методология экологического аудита в Узбекистане	587
Абидова Дилфуза Игамбердиевна	
Повышающаяся значимость коренного изменения деятельности традиционных СМИ в реалиях освещения процесса построения нового Узбекистана.....	593
Салим Дониёров	
O'zbekiston Respublikasida norasmiy sektor va aholini norasmiy mehnat bilan bandligining tarkibiy tuzulishi	598
Qoraboev Nuriddin Pardaboy o'g'li	
Shahar va qishloqlarda inson resurslari holatining analitikasi (tahlili)ning nazariy masalalari.....	607
Pardayev Mamayunus Qarshibayevich, Feruz Nematullayevich Abilov	
Strategic alliance networks as competitive advantage: evidence from mit-tum partnership model at new Uzbekistan university	613
Mamajonova Mukhlisakhon Muzaffar kizi	
Energetika tarmog'ida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy etishning nazariy asoslari.....	618
Uralov Temur Boxodir o'g'li	
O'zbekiston bank amaliyotiga ai va simulyatsiya modellarini joriy etish orqali muammoli kreditlarni qaytarish jarayonlarini optimallashtirish.....	618
Xodjayev Husniddin Mukammilovich	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	624
Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Jamshid Sharafetdinovich	
Xorazm viloyatida iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashdagi muammolar va imkoniyatlar	628
Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
Ekologik joylashtirish vositalarida qo'llaniladigan innovatsiyalar	633
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning metodologik va metodik asoslarini takomillashtirish yo'nalishlari	638
Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Gaz sanoatining moliyaviy boshqaruvi va milliy iqtisodiyotdagi barqarorlik omili sifatida roli.....	650
Ergashev Muhubbek Aslam o'g'li	
Davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanishda moliyaviy nazoratning ahamiyati	655
Erkinova Maftuna Zafarovna	
Влияние дивидендной политики, СПО и капитализации на волатильность акций АО «УзРТСБ»: Эконометрический и поведенческий анализ.....	662
Пулатов Улугбек Хапизович	
Hududiy jihatdan ziyorat turizmi rivojlanishining holati: Qashqadaryo viloyati misolida.....	671
Uzaqov Norboy, Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Integration of digital twin and BIM technologies in construction enterprises in Uzbekistan: prospects and challenges	676
Nigmatjonova Nozima Ulmasjonovna	
Yashil bank xizmatlari – tijorat banklari moliyaviy mahsulotlar misolida	682
Abdumutalova Gulrux Shuxratjon qizi	
Tijorat banklari faktoring xizmatlari orqali kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish	688
Jalilov Azizbek Baxodir o'g'li	
Oliy ta'limda xizmat sifatini baholash va marketing integratsiyasi orqali rivojlantirish strategiyalari.....	694
Maxmudov Faxriddin Umarovich	

Qurilgan mevalarni xalqaro bozorda targ'ib qilish bo'yicha kontent-marketing strategiyasidan foydalanish yo'llari	699
Yunusov Baxodir Marisovich	
Онлайн трансграничные переводы и их влияние на валютное таргетирование со стороны центрального банка Республики Узбекистан.....	704
Садыков Азиз Миршарапович	
Aholi ish bilan bandligining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	709
Azimova Xurshida	
Analysis of factors affecting the economic integration of the countries of Uzbekistan and Afghanistan.....	715
Toran Tajuddin	
Aniq fanlarni o'qitishda metakognitiv yondashuvlar	719
Farmonov Dilshod Po'latovich, Nigmatov Izzat Shovkat o'g'li	
Yevropa hamjamiyatining "Yashil" ziyorat loyihasi va uni ziyorat turizmini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	727
O'rinova Durdona Botir qizi	
CEQ (Commitment to Equity) baholash metodologiyasi asosida fiskal taqsimot tahlilining nazariy asoslari.....	734
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalalari.....	741
Vaxabov Azizbek Abdurashidovich	
Moliyaviy mustaqil oliy ta'lim muassasalarini boshqarish strategiyalarini takomillashtirish	747
Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Инновационные подходы к организации туристических услуг как методом противостояния кризису.....	754
Халлакова Барнохон Баходиржонова	
Islom moliyasi institutlarining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikka ta'siri.....	760
Amonova Nafisa Baxtiyorovna	
Oliy ta'lim muassasalari investitsion jozibadorligini boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	764
Otaxanov Rasulbek Marks o'g'li	
Инновации в сфере оценки недвижимости	768
Мансурова Сайёра Бахтиёр кизи	
Qashqadaryo viloyatida xorijiy investitsiyalardan foydalanish samaradorligi tahlili.....	777
Bo'riyev Sardor Norovich	
O'zbekistonda soliq auditi tekshiruvini takomillashtirish.....	783
Yusupov Mansur Rasulovich	
Mamlakatimizda qo'shilgan qiymat solig'i ma'murchiligini va soliq organlari faoliyatini yanada takomillashtirish islohotlari.....	788
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	

MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I MA'MURCHILIGINI VA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH ISLOHOTLARI

Normurzayev Umid Xolmurzayevich

I.f.d.dotsent, Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha

inspeksiya soliq bosh inspektori

ORCID: 0009-0001-0130-8766

Umid.Normurzayev@soliq.uz

Annotatsiya: Mamlakatimizda qo'shilgan qiymat solig'ining soliqqa tortish ma'murchiligi o'rganlan holda ularni soliq solishni tartibiga solish, qo'shilgan qiymat solig'ini takomillashtirish bilan ham bog'liqdir. Maqolada qo'shilgan qiymat solig'i bazasini hisoblashning o'ziga xos xususiyatlari, uni aniqlashdagi ayrim murakkabliklar va muammolar tahlil etilgan, soliq bazasining shakllantirishni takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari qo'shilgan qiymat solig'i bazasini aniqlash va hisoblash yuzasidan kiritilgan o'zgarishlar va qo'shimchalarni qo'llash natijalarga asosanib tegishli xulosalar shakllantirilgan va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: qo'shigan qiymat, qo'shilgan qiymat solig'i bazasi, soliq, budget siyosati, budget, soliq ma'murchiligi, soliq salohiyati, normativ tahlil, soliq yuki, soliq hisoboti, soliq tushumlari, soliq imtiyozlari.

Abstract: Studying the administration of value-added tax in our country is also related to the improvement of value-added tax. The article analyzes the specific features of calculating the value-added tax base, some complications, and problems in its determination, and focuses on issues of improving the formation of the tax base. In addition, based on the results of applying the changes and additions to the determination and calculation of the value-added tax base, relevant conclusions were formed and recommendations were developed.

Key words: value added, value added tax base, tax, budget policy, budget, tax administration, tax potential, regulatory analysis, tax burden, tax reporting, tax revenues, tax benefits.

Аннотация: Изучение администрирования налога на добавленную стоимость в нашей стране также связано с совершенствованием налога на добавленную стоимость. В статье анализируются особенности расчета налоговой базы на добавленную стоимость, некоторые сложности и проблемы ее определения, а также акцентируется внимание на вопросах совершенствования формирования налоговой базы. Кроме того, по результатам применения изменений и дополнений к определению и расчету базы налога на добавленную стоимость сформированы соответствующие выводы и разработаны рекомендации.

Ключевые слова: добавленная стоимость, база налога на добавленную стоимость, налог, бюджетная политика, бюджет, налоговое администрирование, налоговый потенциал, нормативный анализ, налоговое бремя, налоговая отчетность, налоговые поступления, налоговые льготы.

KIRISH

Mamlakatimiz ishlab chiqarish bozorini raqobatbardosh mahsulotlar bilan to'ldirish, millii valyutamizni muntazam ravishda mustahkamlab borish, islohotlarni keng jori etish, xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni soliq yukini kamai tirish, investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish va sarmoyadorlarga keng yo'l ochib berish, biznes vakillariga imkoniyatlar yaratish va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun rag'batlantiruvchi omillar ishlab chiqish, asosiy strategik harakatlarimizning bosh omili sifatida belgilangan.

Soliqqa tortish har qandai davlatning moliyaviy siyosatining asosii tarkibii qismi bo'lib, daromadlarni shakllantirish va iqtisodii barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'zbekistonda o'sib borayotgan iqtisodiyot sifatida soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish hamda QQS ma'muriyati sohasida o'ziga xos chora-tadbirlar va amaliyotlarni qabul qildi. O'zbekistonda soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish tartibi va QQS

ma'muriyatining o'ziga xos jihatlari haqida umumii ma'lumot berib, mamlakatda soliq qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlashda tadbirkorlik sub'ektlari uchun qulay muhit yaratish muhimdir. Bundan tashqari, O'zbekistonning soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish va QQS ma'muriyatiga bo'lgan yondashuvi raqamlashtirish va xalqaro savdodagi global tendensiyalarga mos ravishda rivojlanmoqda. Bu esa O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan korxonalarining o'ziga xos xususiyatlari va oqibatlarini har tomonlama o'rganish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Rus iqtisodii lug'atida QQSni aniqlashni quyidagicha ifodalagan: "Korxonada tovar va xizmatlar sotishdan olinadigan tushumlar hamda tashqi bozorning boshqa ishlab chiqaruvchilaridan olingan xom-ashe va yarim tayyor mahsulotlarning narxi o'rtasidagi farq sifatida hisoblangan ushbu korxonaning qiymatini oshiruvchi miqdorda soliq undiriladi (Raizberg, 2008).

Bir-biriga yaqin fikrlar bilan mamlakat qonunchiligida belgilangan ta'riflarni qo'llab-quvvatlagan olimlardan Polyak, Romanovskiilarning (2008) fikricha: "Qo'shilgan qiymat solig'i – ishlab chiqarishning barcha bosqichlarida yaratilgan va sotilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar)ning qiymati va ishlab chiqarish hamda aylanma mablag'larga sarflangan moddii xarajatlarning qiymati sifatida aniqlangan qo'shimcha qiymatning bir qismini budgetga olib chiqish shaklidir".

Toshmatov (2012) "Qo'shilgan qiymat solig'i bu xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan sotilgan tovar, bajarilgan ish va xizmatlarning bozor narxiga nisbatan hisoblangan bilvosita soliqdir deya ta'riflagan".

Pavlova va Dorojkolarning (2014) fikricha "agar QQSning soliq stavkalarini kamai tirsak, unda budget daromadlari sezilarli ravishda kamayadi, bu esa mablag'lar taqsimlanishining ko'payishiga olib keladi. Boshqa tomondan agar ta'riflarni ko'rib chiqsak, ko'pchilik tashkilotlar soliqlarni to'lashdan buyin tovlashni kuchaytiradilar, bunga ruxsat berilmaydi, chunki davlat budjeti kamroq moliyavii resurslarga ega bo'ladi"deb hisoblaydi.

Iqtisodii adabiyotlarda qo'shilgan qiymat solig'ini «Evropacha» soliq deb ham atashadi. XX asning o'rtalarida germaniyalik iqtisodchi V. Fon Simens nomi bilan bog'lashadiki, u «tozalanma soliqni» jorii etishni taklif qildi. Biroq bu amalga oshmadi (Romanovskogo, Vrublevskoi, 2007).

Qo'shilgan qiymat solig'i fransuz iqtisodchisi Moris Lore (1958) nomi bilan bog'liq bo'lib, 1954 yilda Kot-d'lvar fransuz koloniyasida yangi soliq sifatida sinovdan o'tkazilgan, 1958 yilda esa Fransiyada jorii etilgan. Keyinchalik Yevropaning barcha mamlakatlarga 1972 yil oxirigacha o'z hududida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun QQSni jorii etish bo'yicha buyurtma berishgan. Hozirgi kunda 137 ta mamlakatda QQS jorii etilgan.

Mohammad Alizadeh, Masoume Motallabilar (2016) esa qo'shilgan qiymat solig'i va davlat xarajatlari o'rtasidagi bog'liqlikni tadqiq qilib, ijtimoi farovonlikni ta'minlash uchun davlat xarajatlarini qisqartirish, natijada esa QQS stavkasini ham pasaytirishni ilgari suradi.

Sabine Freizer tomonidan "O'zbekistonda soliq ma'muriyati islohoti va fiskal nazorat" (2006): Ushbu tadqiqotchi tomonidan O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligini isloh qilishning umumii ko'rinishini beradi va soliq yig'ish mexanizmlarini takomillashtirish muammolari va imkoniyatlarini yoritadi. Muallif soliqlarni undirish jarayonini yaxshilashga soliq to'lovchilarni o'qitish va tushuntirish ishlarini yaxshilash, shaffoflik va mas'uliyatni oshirish, soliq ma'muriyatchiligi tizimini modernizasiya qilish orqali erishish mumkinligini taklif qiladi.

Tigran Poghosyan va Evgeniya Kolomak (2013) tomonidan "O'tish davridagi mamlakatlarda soliq islohotlarining soliq qonunchiligiga ta'siri: U zbekistondan olingan dalillar". Mualliflarning fikricha, soliq tartib-qoidalarini soddalashtirish va soliq stavkalarini pasai tirishga qaratilgan soliq islohotlari soliqqa rioya etish va daromadlarni yig'ishni oshirishi mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan qiyosiy tahlil qilish, ilmiy abstraktsiya, taqqoslash, induksiya va deduksiya kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda xo'jalik operatsiyalarining shaffofligini oshirish, soliq xavflarini kamaytirish va qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha hisob-kitoblarda raqamli boshqarish mexanizmlarini joriy etish dolzab xisoblanadi chunki Xalqaro valyuta jamg'armasi ekspertlari bilan birgalikda ishlab chiqilgan tovarlarni aynan bitta yetkazib berish zanjiri bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i summasini hisobga olishda elektron hisobvaraqa-fakturalarni xavf darajasiga qarab real vaqt rejimida avtomatlashtirilgan tarzda tahlil qilish tizimini joriy etish yuzasidan bir necha bor takidlab o'tilgan.

Mazkur masalani ijobiy xal etish maqsadida elektron hisobvaraqa-fakturalarning xavf darajasini aniqlash va ularda aks ettirilgan operatsiyalar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash tartibi to'g'risidagi nizom ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ushbu Nizom elektron hisobvaraƒ-fakturalarning (keyingi o'rinlarda — EHF) xavf darajasini baholash, ularni tegishli toifalarga ajratish tartibini, shuningdek, xavf darajasiga qarab EHFlar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash va hisobga olish xususiyatlarini belgilashi lozim bo'ladi. Nizomning amal qilishi faoliyat turi va tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'i nazar qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchisi bo'lgan soliq to'lovchilar tomonidan EHFlar tizimida belgilangan tartibda rasmiylashtirilgan barcha EHFlarga tatbiq etilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Nizomda quyidagi asosiy tushunchalardan foydalanish lozim Xususan:

EHFlar xavf darajasini baholash tizimi - amalga kiritilgan mezonlar va algoritmlar asosida har bir EHFning qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha soliq majburiyatlarini bajarishdagi xavf darajasini real vaqt rejimida aniqlovchi tizim;

EHFning xavf darajasi - har bir EHFga beriladigan va qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha majburiyatlarni bajarish tartibini aniqlashda hisobga olinadigan, soliqqa oid huquqbuzarliklar ehtimolligi darajasini aks ettiruvchi ko'rsatkich;

xavf darajasi aniqlangan EHFlar reestri - belgilangan tartibda qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari tomonidan rasmiylashtirilgan EHFlar to'g'risidagi ma'lumotlar majmuasi bo'lib, unda ushbu EHFlarga belgilangan xavf darajasi, qo'shilgan qiymat solig'i summasi, uning to'langanligi holati hamda mazkur xavf darajasini inobatga olgan holda qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash va hisobga olish tartibini qo'llash uchun zarur bo'lgan boshqa ma'lumotlar to'plami;

insofli soliq to'lovchi - belgilangan ishonchilik mezonlariga javob beradigan soliq to'lovchi bo'lib, unga yetarli darajadagi aylanma, aktivlar va xodimlar soni, soliq majburiyatlarining o'z vaqtida va to'liq bajarilishi, shuningdek soliq va boshqa qonunchilik talablariga rioya qilish kabi mezonlarga javob beradi;

shubhali soliq to'lovchi – xo'jalik operatsiyalarini rasmiylashtirish va hisobga olishga doir belgilangan talablarga rioya etmaslikda, soliq majburiyatlarini to'liq yoki o'z vaqtida bajarmaslikda, aniq iqtisodiy maqsadga ega bo'lmagan bitimlarda ishtirok etishda yoxud budjet oldidagi majburiyatlarni lozim darajada bajarish uchun tavakkalchiliklarni keltirib chiqaruvchi boshqa xatti-harakatlarda ifodalanadigan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish alomatlari aniqlangan soliq to'lovchilar kiradi.

Axborot tizimi asosida aniqlangan yuqori xavf darajasiga ega EHFlarning ulushi hisobot davrida rasmiylashtirilgan jami EHFlar sonining o'n foizidan oshmasligi lozim.

Bundan tashqari, EHFlarning xavf darajasini baholash tartibi ishlab chiqishga quyidagilarini keltirish mumkin. EHFlarga beriladigan xavf darajasi soliq organlarining avtomatlashtirilgan tizimi tomonidan quyidagi manbalardan olinadigan ma'lumotlar asosida aniqlanadi:

soliq organlarining axborot tizimlaridagi soliq va moliyaviy hisobotlarni, shuningdek soliq to'lovchilarning ma'lumotlari;

davlat organlari, muassasalari va tashkilotlari tomonidan soliq organlari bilan axborot almashinuvi doirasida taqdim etiladigan ma'lumotlar;

xalqaro hamkorlik doirasida xorijiy davlatlarning vakolatli organlaridan olingan axborot;

soliq tekshiruvlari materiallari;

tekshiruvdan oldingi tahlil doirasida aniqlangan ma'lumotlar;

sud qarorlaridagi ma'lumotlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning hujjatlari, shu jumladan hukmlar, qarorlar, ajrimlar va boshqa protsessual hujjatlar;

ommaviy axborot vositalarida e'lon qilingan ma'lumotlar;

jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari;

qonun hujjatlarida taqiqlanmagan manbalardan olingan boshqa axborot hisoblanadi.

EHFlarning xavf darajasi mezonlari O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi tomonidan quyidagilarni inobatga olgan holda belgilanadi:

soliq to'lovchining tarixi;

soliq to'lovchining moliyaviy va mulkiy holati;

soliq to'lovchining toifasi;

soliq to'lovchining ro'yxatga olish ma'lumotlari;

yuridik shaxsning muassislari va rahbari to'g'risidagi ma'lumotlar;

soliq to'lovchining moliya-xo'jalik operatsiyalari xususiyati;

soliq to'lovchi tomonidan EHFlarni rasmiylashtirish tartibi;

EHFning xavf darajasini tavsiflovchi boshqa ma'lumotlar.

EHFning xavf darajasini boshqarish tizimi strategiyasi va taktikasini, axborot yig'ish va uni qayta ishlash, EHFning xavf darajasini tahlil qilish va baholash, EHFning xavf darajasini boshqarishga doir chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish Soliq qo'mitasi tomonidan belgilanadi. EHF xavf darajasi mezonlari ro'yxati ochiq holatda Soliq qo'mitasining rasmiy veb-saytida joylashtiriladi.

EHFlar xavf darajalari bo'yicha quyidagi toifalarga muvofiq tasniflanishi lozim bo'ladi:

xavf darajasi past EHF;

xavf darajasi yuqori EHF.

Xavf darajasi past EHFlar soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarini buzish ehtimoli kam yoki umuman yo'q deb e'tirof etiladigan operatsiyalar bo'yicha EHFlarga nisbatan belgilanadi.

Xavf darajasi yuqori EHF soliq qonunchiligini buzish ehtimoli yuqori bo'lgan, shu jumladan soliqni to'lamaslik alomatlari mavjud bo'lgan operatsiyalar bo'yicha EHFlarga nisbatan belgilanadi.

EHFlarni baholash, xavf darajasini aniqlash tizimida nazarda tutilgan har bir mezon bo'yicha tegishli ballar sonini qo'shish orqali avtomatlashtirilgan tarzda;

EHFlarni xavf darajalari bo'yicha tasniflash, ushbu Nizomga muvofiq qo'llaniladigan har bir mezon bo'yicha hisoblangan umumiy ball asosida amalga oshiriladi.

Soliq to'lovchining tegishli toifaga kiritilishiga qarab, EHFlarga beriladigan xavf darajasi quyidagicha aniqlanadi:

insofli soliq to'lovchilar reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar tomonidan rasmiylashtirilgan EHFlar avtomatik ravishda past xavf darajasiga kiritiladi;

shubhali soliq to'lovchilar reestriga kiritilgan soliq to'lovchilar tomonidan rasmiylashtirilgan EHFlar avtomatik ravishda yuqori xavf darajasiga kiritiladi;

insofli soliq to'lovchilar yoki shubhali soliq to'lovchilar reestriga kiritilganmagan soliq to'lovchilar tomonidan rasmiylashtirilgan EHFlarning xavf darajasi avtomatlashtirilgan tizim tomonidan aniqlanadi. EHFga berilgan xavf darajasi avtomatik tarzda shakllantiriladi va soliq to'lovchi tomonidan uni rasmiylashtirish va taqdim etishda ko'rsatiladi. Ko'rsatilgan ma'lumotlar soliq siri hisoblanmaydi. Soliq to'lovchi EHF rasmiylashtirilgan oydan keyingi oying 20 sanasiga qadar EHFning avtomatik ravishda yuqori xavf darajasiga kiritilishi munosabati bilan tushuntirishlar va (yoki) hujjatlarni taqdim etishga haqli.

Shungdek, belgilangan xavf darajasini inobatga olgan holda EHFlar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash tartibini ham ishlab chiqish lozim. Xavf darajasini baholash tizimidan foydalangan holda olingan EHFlarni tahlil qilish natijalari soliq to'lovchilar tomonidan sotib olingan tovarlar (xizmatlar) bo'yicha hisobga olinishi lozim bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'i summalarini aniqlash uchun foydalaniladi. Belgilangan tartibda xavfning yuqori darajasi toifasiga kiritilgan EHFlar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i summasi ushbu summa davlat budgetiga haqiqatda to'langan taqdirda xaridorda hisobga olinadi. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash naqd pulsiz shaklda soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali tegishli EHFning identifikatsiya raqamini majburiy ko'rsatgan holda amalga oshiriladi.

EHFlar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'ini to'lash:

tegishli EHFni rasmiylashtirgan tovarlarni (xizmatlarni) yetkazib beruvchi tomonidan o'z soliq majburiyatini bajarish tartibida;

tovarlarni (xizmatlarni) sotib oluvchi tomonidan ixtiyoriy ravishda to'langan summani yetkazib beruvchining soliq majburiyatini bajarish hisobiga o'tkazgan holda amalga oshiriladi. Xavfning yuqori darajasiga kiritilgan EHFlar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i to'liq to'lanmagan taqdirda, soliq summasi faqat haqiqatda to'langan summa doirasida hisobga olinadi.

Tovarlar (xizmatlarni) yetkazib beruvchi tomonidan yuqori xavf darajasiga mansub bo'lgan bir nechta EHF bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'ini qisman to'lash amalga oshirilgan taqdirda, to'lov identifikatsiya raqamlari ko'rsatilmagan holda amalga oshirilishi mumkin. Bunda to'langan soliq summasi tovarlarni (xizmatlarni) sotib oluvchilarda EHFlar bo'yicha hisobga olish maqsadlari uchun ularni tegishli soliq davri doirasida sana va vaqt bo'yicha rasmiylashtirish tartibida avtomatik tarzda taqsimlanadi. Tovarlar (xizmatlarni) sotib oluvchi tomonidan ushbu Nizomda belgilangan tartibda to'langan qo'shilgan qiymat solig'i summasi tovarlarni (xizmatlarni) yetkazib beruvchining shaxsiy hisobvarag'ida aks ettiriladi va budgetga to'lanishi lozim bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'ining jami summasini aniqlashda hisobga olinadi. Agar tovarlarni (xizmatlarni) sotib oluvchi tomonidan ushbu Nizomda belgilangan tartibda budgetga to'langan qo'shilgan qiymat solig'i summasi hisobga olish uchun qabul qilingan soliqni hisobga olgan holda tovarlarni (xizmatlarni) yetkazib beruvchi tomonidan budgetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasidan ortiq bo'lsa, tovarlarni (xizmatlarni) yetkazib beruvchida hosil bo'lgan farq Soliq kodeksida nazarda tutilgan tartibda qaytariladi yoki kelgusi to'lovlar hisobiga hisobga olinadi.

Ilgari yuqori xavf darajasiga kiritilgan, shu jumladan qo'shilgan qiymat solig'i to'langan qo'shimcha yoki tuzatilgan EHF asosida soliq bazasiga o'zgartirish kiritilgan taqdirda, hisobga olingan soliq summasi kiritilgan o'zgartirishlarni inobatga olgan holda qayta ko'rib chiqiladi. Soliq organlari tegishli EHF rasmiylashtirilgan xo'jalik operatsiyasi amalga oshirilganligini tasdiqlash maqsadida soliq tekshiruvlarini o'tkazishga haqli. Soliq tekshiruvda EHFda aks ettirilgan qalbaki yoki soxta bitim fakti aniqlangan taqdirda, soliq organlari qo'shilgan qiymat solig'ining budgetga to'langanligidan qat'iy nazar, tovarlarni (xizmatlarni) sotib oluvchida hisobga

olishni bekor qilishga yoxud unga tuzatish kiritishga haqli. Bunday EHFlar bo'yicha to'langan soliq summaları qaytarilmaydi.

EHFlar hisobini yuritish esa Soliq qo'mitasi xavf darajasini hisobga olgan holda EHFlarning markazlashtirilgan elektron reestrini yuritadi. Reestr EHFlar axborot tizimidan kelib tushadigan ma'lumotlar, shuningdek, qo'shilgan qiymat solig'i to'langanligi to'g'risidagi ma'lumotlar asosida avtomatlashtirilgan rejimda shakllantiriladi va yuritiladi.

Reestrqa quyidagi ma'lumotlar kiritiladi:

EHFning identifikatsiya raqami;

EHFni rasmiylashtirish sanasi va vaqti;

yetakzib beruvchi va xaridorning identifikatsiya ma'lumotlari;

qo'shilgan qiymat solig'i miqdori;

belgilangan xavf toifasi;

soliq to'langanligi haqidagi ma'lumotlar;

EHFning holati.

Reestrda quyidagi hollarda avtomatik tarzda yangilanadi:

EHFni rasmiylashtirish, tuzatish yoki bekor qilishda;

xavf darajasi belgilanishi yoki o'zgartirilishida;

soliq to'langanligi haqidagi ma'lumotlar kelib tushganda;

EHF holati o'zgartirilganda. Reestrda mavjud bo'lgan axborotdan foydalanish soliq to'lovchilarga soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali taqdim etiladi.

Tadbirkorlik sub'ektlarini ro'yxatdan o'tkazish xamda ruyxatdan chiqarishdagi muammolar yana biri bu QQS guvohnomasini to'xtatib qo'yish tadbirkorlar faoliyatini cheklab qo'ymoqda, shuningdek, QQS to'loviga majburiy o'tish uchun ariza avtomat shakllanmaganligi sababli ularda ortiqcha xarajatlarni keltirib chiqarmoqda.

Misol uchun: 2024-yilda 5 022 ta yuridik shaxs QQS to'lovchisi sifatida soliq boshqarmalarida ro'yxatga olingan bo'lsada, ulardan QQS guvohnomasini olish uchun qo'shimcha ravishda ariza talab qilingan.

Ma'lumot uchun: 20.05.2025 y. holatiga QQS to'lovchi 56425 ta sub'ektning 12,7 trln.so'm QQSdan qarzi mavjud, shundan QQS maxsus guvohnoma olmagan 6 491 ta sub'ektda 1 trln.so'mni tashkil qiladi.

Taklifimiz esa soliq ma'murchiligida QQS to'lashga o'tgan tadbirkorlarga bir vaqtning o'zida QQS guvohnomasini berish tizimini yo'lga qo'yish. Bunda, majburiy tartibda QQS to'lashga o'tgan yoki davlat ro'yxatidan o'tayotgan jarayonida QQS to'lash rejimini tanlagan sub'ektlarning QQS guvohnomasini olish uchun arizani inson omilisiz avtomat ravishda yuborish imkoniyatini yaratish.

Natijada Mazkur taklifning amaliyotga joriy qilinishi, QQS to'lovchilar uchun ortiqcha vaqt sarflanishi va ortiqcha sarf xarajatlarning oldi olinadi hamda soliq to'lovchilarga qulaylik yaratiladi. Ozarbayjonda soliq to'lovchilar tomonidan "e-Taxes" elektron tizimi orqali elektron ariza yuboriladi. Qozog'iston 2016-yil 1-apreldan QQS bo'yicha ro'yxatdan o'tganlik to'g'risidagi guvohnomaning shakli chiqarib tashlandi va endi u ro'yxatdan o'tkazuvchi organ mansabdor shaxsining elektron raqamli imzosi bilan tasdiqlangan elektron hujjat shaklida taqdim etiladi.

Amaldagi qonunchilikda, budget tashkilotlari tomonidan xalqaro moliya institutlari va xalqaro horijiy moliyaviy tashkilotlardan (XMI/ XHMT) jalb qilingan tashqi qarzi hisobidan amalga oshiriladigan loyihalar doirasida sotib olinadigan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish bo'yicha aylanma, shuningdek ularni olib kirish 2028-yil 1-yanvargacha qadar qo'shilgan qiymat solig'idan ozod qilingan bo'lib, to'langan QQS summaları tovar (xizmat) tannarxiga kiritilib QQS zanjirining uzilishiga olib kelmoqda.

Taklif esa XMI/XHMT mablag'lari hisobidan amalga oshirilayotgan loyihalar doirasida bajarilayotgan ishlar uchun zarur bo'lgan tovar(xizmat)lar xarid qilinayotganda to'langan qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha imtiyozlarni bekor qilish.

Taklifning amaliyotga joriy qilinishi natijasida 1 553 ta korxonadan 1 866,4 mlrd.so'mlik tushumlar ta'minlanishiga xizmat qiladi. Loyiha doirasida ishtirok etayotgan korxonalar tomonidan imtiyozlar foydalanilmagan holda tovarlar (xizmatlar) QQS bilan xarid qilingan. Mazkur holatda XMI/XHMTning qarzi mablag'lari hisobidan amalga oshirilayotgan loyihalar ishtirokchilariga to'langan QQS summasini hisobga olish, hamda hosil bo'lgan ortiqcha to'lov summasini qaytarish so'ralmoqda. Shuningdek, Soliq kodeksining 267-moddasida realizatsiya qilish bo'yicha aylanmalari soliqdan ozod etilgan tovarlar (xizmatlar) ishlab chiqarish va (yoki) realizatsiya qilish chog'ida soliq to'lovchi tomonidan to'langan soliq summasi hisobga olinmasligi belgilangan. Loyiha doirasida import qilinadigan tovarlar QQSdan ozod qilinganligi, ichki bozorda ushbu loyihalar uchun realizatsiya qilinadigan tovarlar summasiga mos ravishda QQS summasi hisobga olinmasligi sababli mahalliy ishlab chiqaruvchilarga import tovarlar bilan raqobat qilish imkonini cheklamoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yashirin iqtisodiyotni kamai tirishga qaratilgan tadbirkorlik faoliyati uchun teng sharoitlar yaratish maqsadida tovarlar (ish-xizmatlar) ning bozor narxini aniqlashning inson omilisiz avtomatlashtirilgan tizimini amalga oshirish etish soliqning adolatlilik tamoi ilining ta'minlanishi hamda soliqdan asossiz qochish holatlarining oldini olishga xizmat qiladi.

elektron hisobvaraƒ-fakturalarni xavf darajasiga qarab real vaqt rejimida avtomatlashtirilgan tarzda tahlil qilish imkonini beruvchi dasturiy mahsulni ishlab chiqsin va hamda ushbu dasturni doimiy takomillashtirib borish choralarini ko'rish;

soliq to'lovchining shaxsiy kabinetida elektron hisobvaraƒ-fakturalarning xavf darajasini aks ettirgan holda to'lov hujjatlarini shakllantirish va qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha soliq majburiyati bajarilishini nazorat qilish funksiyasini yaratish;

ushbu mexanizmni qo'llash masalalari va uning zaruriyati hamda lozim darajada ehtiyotkorlik qilishdagi ahamiyati haqida soliq to'lovchilar o'rtasida tushuntirish ishlarini tashkil etish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jingxian Zou, Guangjun Shen, Yaxian Gong (2019) The effect of value-added tax on leverage: Evidence from China's value-added tax reform. // China Economic Review. Volume 54, April 2019. – Pages 135-146
2. Mohammad Alizadeh, Masoume Motallabi. (2016) Studying the Effect of Value Added Tax on the Size of Current Government and Construction Government. // Procedia Economics and Finance. Volume 36,. Pages 336-344.
3. Sabine Freizer (2006) tomonidan "O'zbekistonda soliq ma'muriyati islohoti va fiskal nazorat":<https://documents1.worldbank.org/curated/en/542691624154434845/text/Uzbekistan-Tax-Administration-Reform-Project.txt>
4. Tigran Poghosyan va Evgeniya Kolomak (2013) https://www.files.ethz.ch/isn/139068/643172_sa231.pdf
5. Завалишина (2014) / Ю. С. Подлубнова // Дергачевские чтения – 2014. Русская литература: типы художественного сознания и диалог культурно-национальных традиций : материалы XI Всероссийской научной конференции с международным участием, Екатеринбург, 6–7 октября 2014 г.
6. Завалишина И. (2005) Солиқлар: назария ва амалиёт. Т: "Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси", 2005. – 539 б
7. Кодекс (2020) Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси - Тошкент: Фафур Фулом нашриёт уйи.- 640 б.
8. Қарор (2020) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Қўшилган қиймат солиғи ҳамда чет эл юридик шахслари билан боғлиқ солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" 14-август қарори
9. Қарор (2021) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг "Солиқ тўловчиларни ҳисобга олишни янада такомиллаштириш ва қўшилган қиймат солиғининг ўрнини қоплаш тартибини соддалаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" 22-сентябрда 595-сонли қарори.
10. Морис Лоре (1958) Налоги и налогообложение: Учебник для вузов. 4-е изд. — И.Д Питер "Во Франции он стал применяться с 1958 г"
11. Павлова Е.В., Дорожко Д.А. (2014) Безработица как социально-экономическое явление в современной экономике. Проблемы безработицы в Российской Федерации и меры по её снижению // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление.. № 3 (18). С. 29–31. №2.
12. Райзберг, Б.А. (2008) Современный экономический словарь [Текст] / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М., – 512 с.
13. Романовский М.В. (2008) Налоги и налогообложение: налог на добавленную стоимость/М.В. Романовский, О.В.Врублевская. – СПб.: Питер., – 576 с.
14. Романовского М.В., Врублевской О.В. (2007) Налоги и налогообложение: учебник [Текст] / под ред. М.В.Романовского, О.В. Врублевской. – 6-е изд. – СПб.: Питер, – 491 с.
15. Тошматов Ш.А. (2012) Қўшилган қиймат солиғи. Монография.-Т: "Молия", 15 б; 160 б.
16. Soliq qo'mitasi ma'lumotlari. www.soliq.uz.
17. Нормурзаев У. Х. Солиқ имтиёзларининг самарадорлиги: назария, методология ва амалиёт. 08.00. 07 – Молия, пул муомаласи ва кредит. Иқтисодиёт фанлари бўйича фан доктори (DSc) диссертацияси автореферати. Тошкент. 2022.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>